

ЛИЦАР МОВИ Й МОВЛЕННЯ: до ювілею професора Л.М. Мінкіна

16 серпня 2009 року колеги та учні в Україні, Росії та Франції відзначають славний ювілей видатного вітчизняного вченого-романіста – Лева Михайловича Мінкіна. Професор Лев Михайлович Мінкін багато років плідно працює в Українській лінгвістиці (10.02.05 – романські мови).

Він народився в місті Харкові. Школа, війна, евакуація повернення до рідного міста... Після закінчення з відзнакою в 1954 році Харківського державного університету імені О.М. Горького (тепер Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна) за спеціальністю «французька мова та література» Лев Михайлович був направлений працювати в середню школу міста Самарканда (Узбекистан), де пропрацював один навчальний рік, а потім продовжував працювати в якості викладача французької мови в Узбецькому державному університеті (м. Самарканд).

Під час навчання в цільовій аспірантурі Ленінградського педагогічного інституту ім. О.І. Герцена молодий вчений достроково захистив кандидатську дисертацію і після цього очолив кафедру французької мови Узбецького державного університету

Чимало зусиль віддано Л.М. Мінкіним дипломатичній роботі у країнах Африки

У 1965 році Л.М. Мінкін повертається в Харків у зв'язку з вибором за конкурсом на посаду завідувача кафедрою іноземних мов Академії післядипломного навчання лікарів (теперішня назва). Талант Л.М. Мінкіна – організатора освіти та викладача у поєднанні з блискучим знанням французької мови дозволили йому створити ефективну систему професійно-орієнтованого викладання французької для лікарів, які працювали за межами Батьківщини, за рахунок залучення новітніх досягнень лінгводидактики, зокрема, сугестивного методу болгарського проф. К. Лозанова, підкріплених особистою творчою співпрацею двох вчених.

У 1982 році Лев Михайлович захищає докторську дисертацію на тему «Функціональні типи складного речення в сучасній французькій мові» (опоненти професори В.Г. Гак, Є.А. Реферовська, А.Г. Басманова) в Інституті мовознавства АН СРСР.

З 1991 року Лев Михайлович – завідувач кафедри романської філології Харківського педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Багато сил і енергії віддається для становлення вищої освіти з романських мов в Україні, створюється кафедра романських мов в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, читаються лекції для аспірантів тощо. Його талант як керівника й педагога, власний приклад відданості науці та доброзичливого ставлення до людини створили образ справжнього інтелегента й науковця – взірця для наслідування молоді, що є важливим чинником розвитку кафедри, на якій зараз працює чимало кандидатів наук у галузі романістики.

Окрім того, з 2001 року Лев Михайлович – професор кафедри французької філології та член спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 із захисту дисертацій Київського національного лінгвістичного університету. За майже три десятиліття діяльності доктора наук Л.М. Мінкін виступив як офіційний опонент більш ніж 50 кандидатських та докторських робіт, рецензував десятки дисертацій, монографій, підручників. Тільки за останні роки він долучався до підготовки монографій або до захисту докторських дисертацій Л.Р. Безуглої, О.М. Кагановської, С.А. Моїсєєвої, О.І. Морозової, І.В. Л.К. Седих, Смушинської, І.С. Шевченко та ін. Його колишні аспіранти працюють у багатьох вузах країни, керують кафедрами і факультетами (Белгородський державний університет).

З 2001 року професор Л.М. Мінкін також співпрацює з кафедрою ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Протягом багатьох років він був членом спе-

ціалізованої вченої ради К. 64.051.16 із захисту кандидатських дисертацій цього університету в якому бере активну участь у підготовці науково-педагогічних кадрів, читає лекції для аспірантів, керує науковими розробками майбутніх кандидатів наук. Він продовжує дослідження теорії мови та мовлення (дискурсу) в аспекті лінгвістичної концепції Г. Гійома, розпочаті його вчителем, професором Єлизаветою Артурівною Реферовською, з якою він підтримував дружні творчі стосунки протягом усього життя. Лев Михайлович неодноразово підкреслює, що своїм формуванням як вченого та викладача він зобов'язаний своїм вчителям: Є.П. Март'яновій, Ю.Ю. Аваліані, Є.А. Реферовській, А.К. Васильєвій, В.Г. Гаку, Н.Д. Арутюновій, В.Г. Степанову та багатьом іншим, вдячність і прихильність до яких він зберігає завжди.

Л.М. Мінкін багато робить для розбудови українсько-французьких наукових та освітніх зв'язків у межах Французького центру в Україні та у Франції.

Широко відомі наукові праці проф. Л.М. Мінкіна, опубліковані в Україні, Росії, Франції у таких провідних журналах як «Иностранные языки в школе» тощо. Він також є членом редакційних колегій наукових вісників харківських і київських вищих навчальних закладів.

Основна ідея концепції мови, сформульована професором Л.М. Мінкіним, направлена на відтворення теорії, яка «записана в самій глибині думки в мові» (Г. Гійом). Ця теорія фактично протиставляється розумінню мови, основою якої є філософія позитивізму, коли лінгвістична реальність редукується до феномена «дискурсу», при цьому змінюється епістемологічний вектор вивчення і мова виноситься за дужки. На думку Л.М. Мінкіна, навряд чи можна говорити про нову онтологію лінгвістики (без мови). Так званий «дискурсивний переворот» є цілком виправданим розвитком досліджень, в яких дискурс інтерпретується в нових парадигмах знань, що включають дані теорії комунікації, прагматики і когнітивістики з урахуванням дихотомії мова / мовлення. Саме такий ракурс дослідження дискурсу вірність мовній першооснові дозволяє професору Мінкіну розглядати лінгво-дискурсивну парадигму, не зловживаючи її екстралінгвальними компонентами.

У працях Л.М. Мінкіна по-новому осмислюється наукове поле прагматики, яке представлене в узагальненому вигляді у віртуальному просторі мови як гіперпрагматика (термін Г. Гійома). Узагальнена інтенція, будучи частиною гіперпрагматики, редукується конкретизується в дискурсі. Виходячи з того, що епістемологічна функція мови корелює з її онтологією (з її феноменологією в широкому сенсі слова), Л.М. Мінкін використовує ідеї французької лінгвістичної школи, зокрема, Г. Гійома, і обґрунтовує свої спостереження постулатом існування двох епістемологічних конструктів людина – універсум, субстратом якого є мова, і людина – людина, субстратом якої є мовлення (дискурс).

Уперше у вітчизняній лінгвістиці феномени несвідомого й свідомого розглядаються Л.М. Мінкіним в кореляції з мовою й мовленням, визначається поняття лінгвістичної інтуїції, що представляє неусвідомлені ментальні операції безперервної каузації в триномі «превербальні ментальні операції – мова – мовлення», виходячи з наявності в свідомості двох зон: усвідомленого і неусвідомленого. Особлива увага в роботах ученого приділяється питанням мисленнєво-комунікативного процесу (ментальності), вивчення яких за поствербальним результатом, на його думку, є недостатнім. Осягнення ментальності мови й мовлення «ізсередини» ґрунтується на постулатах теорії психосистематики, на вивченні кінетизму спеціальних когнітивних механізмів, коли мислення здійснює ранні й пізні «перехоплення» («зупинки») самого себе. Кінетизм змісту мислення забезпечується його нейронним субстратом. Спираючись на дані сучасної когнітивної теорії і сформульовані Г. Гійомом принципи психомеханіки (фактично, мовлення / дискурсу), Л.М. Мінкін синтезує онтологію психомеханіки таким чином: на початковій фазі (мислимого) самого мислення людини і в кінцевій фазі (обдуманого) думаючої людини і його інтенції. Обидві фази інтегрує суб'єкт мовлення. При такому інтеграційному підході когніція мислиться єдиним процесом не тільки мови, але і мовлення-дискурсу. Попутно з розвитком основних питань своєї наукової концепції Л.М. Мінкін деталізує інтеграцію мови й мовлення в мовленнєвій діяльності, визначає (на рівні синтаксису) базові одиниці мови, мовлення й мовленнєвої діяльності, по-новому пояснює роль значущості як систематизуючого принципу в композиції мовної системи, поглиблює вивчення взаємозумовленості мови й мислення.

Ці положення відображені в основних роботах професора Л.М. Мінкіна:

Аспекты синтезированной теории прагматики // Вісник Київ. лінгв. ун-ту. Філологія – 1998. – Т.1., Ч.1. Взаимоотношение языковых и речевых тенденций во французской грамматике : пособие к спецкурсу по теоретической грамматике. – Саратов: СГУ, 1989. – 72 с.

Возможности реализации грамматической системы французского языка. Часть 1: пособие к спецкурсу по теоретической грамматике. – Саратов: СГУ, 1987. – 78 с.

Информационная структура предложения и психофизиологический анализ нормальной и патологической речи // Шизофрения и вероятностное прогнозирование. – М. : Медицина, 1973. – С. 5-12.

К вопросу о возможности реализации синтаксической системы языка в речи // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 5.

К вопросу о многоаспектности предложения и композиции языковой синтаксической системы // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 4.

Коммуникативные типы сложных предложений в современном французском языке (повествовательные-вопросительные и вопросительные конструкции): монография. – Курск: изд-во КПИ, 1974. – 200 с.

К проблеме соотношения мышления, языка и речи // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2004. – № 635. (в соавторстве с С.А. Моисеевой).

К теории праксематики: темпоральный субстрат речевого акта // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – № 586.

К типологии речевого акта (на материале французского языка) // Нормы реализации. Варьирование языковых средств : межвуз сб. научн. работ. – Горький: ГПИИЯ, 1984.

Новая теория прагматики и некоторые идеи современной лингвистики // Вісник Харків. держ. ун-ту. – 1997.

Номинация и референция в высказывании // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2006. – № 667 (у співавторстві з І.С. Шевченко)

Предложение, высказывание, речевой акт // Вісник КНЛУ. Філологія. – 2007. – Т.10, № 2.

Проблемы высказывания и текста в лексической и грамматической семантике / [на франц. яз.] : навч. посібник. Рек. МОНУ. – Харків, ХДПУ, 2001. – 138 с. (у співавторстві з І.С. Шевченко, С.А. Моисеевой).

Проблемы значения в теории языка и речи // Вісник Харків. держ. ун-ту. – 2000. – № 471.

Синтаксическая система современного французского языка (сложные предложения). Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР № 6696 от 6.01.81. «Новая советская литература по общественным наукам. Языкознание». – 1981. – № 5.

Системная обусловленность коммуникативных структур речи // Вісник Харків. держ. ун-ту. – 1999. – № 424.

Субъективность высказывания // Мова. Людина. Світ : зб. наук статей. – К. : КНЛУ, 2006.

Феноменология, эпистемология, психосемантика и психомеханика языка // Вісник КНЛУ. (Подано до друку).

Языковой знак в когнитивно-дискурсивной интерпретации // Наук. вісник Чернівець. ун-ту. Романо-слов'янський дискурс. – 2008. – Вип. 386.

Types des phrases complexes du français (dans la langue et dans le discours) // Beitrage zur Romanischen Philologie. – 1979. – XVIII. Hf.2.

Під керівництвом проф. Л.М. Мінкіна виконано чимало кандидатських дисертацій в СРСР та Україні. Його ідеї виявилися плідними для багатьох докторських робіт. Тільки за останні роки під керівництвом Л.М. Мінкіна захищені кандидатські дисертації:

1. Музейник І. В. Семантичні, прагматичні та структурні особливості висловлювань із запереченням заперечення (на матеріалі французької мови). Київський національний лінгвістичний університет, 2003.

2. Соболева Г. Е. Простые и сложноподчиненные частновопросительные предложения в современном французском языке (синтаксис, семантика, прагматика). Белгородский государственный университет, 2003.

3. Вишневецька М.О. Альтернативні питальні речення у сучасній французькій мові: структура, семантика, прагматика. Київський національний лінгвістичний університет, 2005.

4. Фефелова В. В. Складні реченні з підрядним часув у сучасній французькій мові (структура, семантика, прагматика). Київський національний лінгвістичний університет, 2006.

5. Лембик С. О. Безсполучникові складні речення сучасної французької мови: структура, семантика, прагматика. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006.

6. Вороніна М. Ю. Складноурядні речення як мовленнєві акти у сучасній французькій мові. Київський національний лінгвістичний університет, 2008.

Важко осягнути великий внесок професора Лева Михайловича Мінкіна у вітчизняну науку та мовну освіту, що засвідчує цей ювілейний випуск «Вісника ХНУ імені В.Н. Каразіна» та ювілейна збірка «Вісник Київського національного лінгвістичного університету Серія Філологія» 2009 року. Колеги, друзі та вдячні учні з України й зарубіжжя щиро вітають ювіляра і зичать йому міцного здоров'я, щастя, творчого довголіття і нових наукових досягнень.

**І.С. Шевченко,
докт. філол. наук (Харків)**